

ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

10
ДИНАРА
1952

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Година XIV — Број 17 — Субота, 26 април 1952

WALT DISNEY:

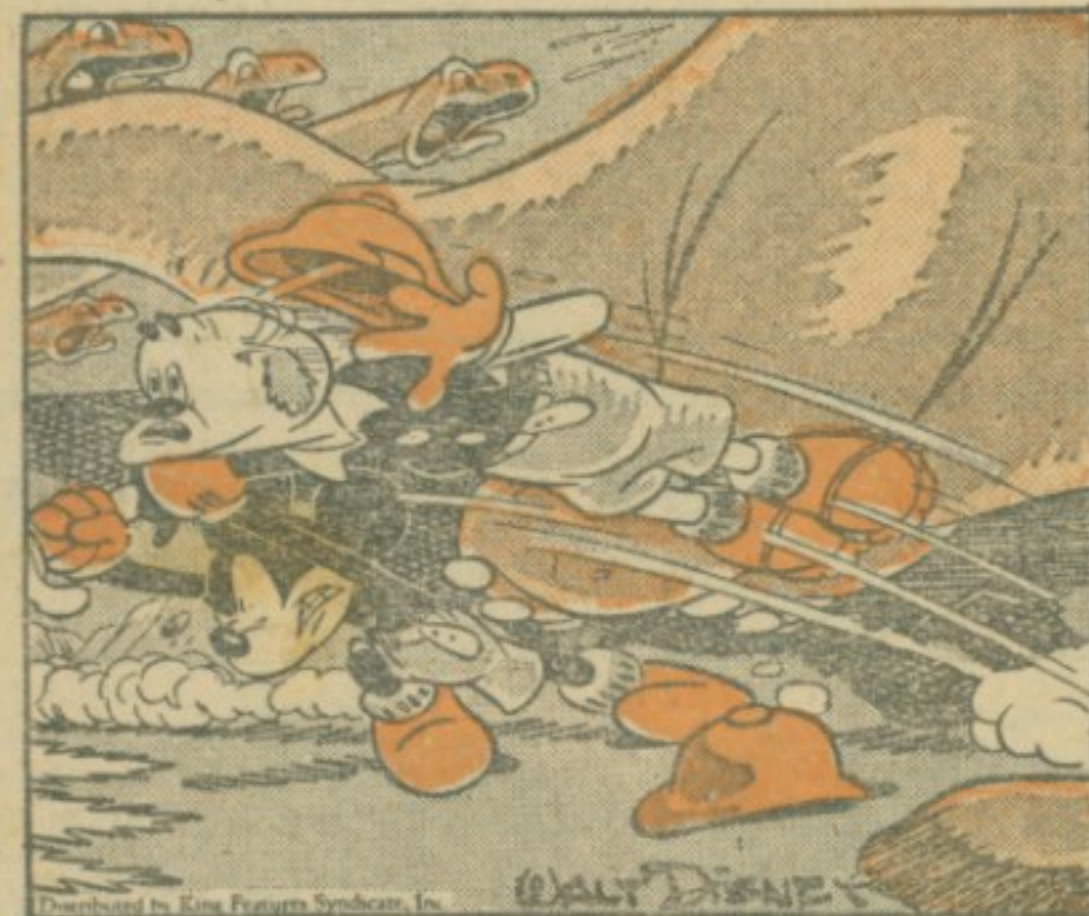
МИКИ И ШИЉА на острву диносаура

17. НЕСРЕЋА
ЗА НЕСРЕЋОМ

На преисториском острву професора препотопка земља се изненада затресла

Настала је дивља трка... професор препотопко је први погустао

Мики је успео да спасе професора да га не изгазе преплашени диносаури

У ИДУЋЕМ БРОЈУ:
БЕЗ НАДЕ НА ПОВРАТАК

ЦЕК ЛОНДОН: ЗЛАТО

IV

Када су се отворила врата, Натаниел Летон је баш нешто говорио. Његов глас умукну и сва тројица погледаше, једва савладајући своје узбуђење. Бернинг Дејлајта који је улазио у собу. Ход му је био лаган, а покрети широки као да путује саоницама. Уистини, чинио му се као да под ногама осећа снег.

— Како сте, господо, како сте — поздравни их мирно Дејлајт, не обраћајући пажњу на неприродну тишину којом је био праћен његов улазак. Руковао се са свима и тако им је срдечно стезао руке да се Натаниел Летон чисто тргао. Потом седе и лењо испружи ноге с видним знацима умора. Немарно је положио крај себе на под кожном торбу коју је са собом донео.

— Добравола, ала ме је ово намучило — уздахну. — Надам се да смо им читали добру лекцију. Био је то збиља успех. Лепота игре тек ми је на крају постала јасна. Поразили смо их тако како се ни у сну нису надали. А то како су нам сами пази у клопку, просто задивљује!

Његова доброћудност и западњачки начин изражавања охрабрише присутне. После свега што се десило он ипак није изгледао тако страван. Иако је овамо упао силом, јер је Летон излао наређење послузи да га ни у ком случају не пусти, није изгледало да је дошао с неком злом намером.

— А сада — продужи Дејлајт, не допуштајући да дугачка пауза постане неугодна — мислим да ће најбоље бити да заједнички направимо обрачун. Ја намеравам да отпутујем данас после подне. — Он диже с пода торбу, отвори је и захвати рипу хартија обема рукама. — Немојте ме заборавити, момци, ако још који пут будете жаљели да утерате страх у кости Волстригу; треба само да ме позовете. Надам се да ћете и други пут бити задовољни мојим услугама.

Он извади пуну прегршт папирића, чекова, купона и посредничких рачуна и све то положио на сто. Затим извади из свог репа од прелука комадић папира и поче гласно да чита:

— Десет милиона двадесет седам хиљада четрдесет и два долара и шездесет осам центи износе моји издаци. Ову суму, дакле, треба одузети од укушне добити пре него што почнемо да делимо зараду. Где су ваши рачуни? Ја мислим да смо много зарадили.

Три човека се збуњено погледаше међу собом. Овај је или већа будала него што су они мислили или игра неку игру чији смисла не могу да схвате.

Натаниел Летон овлажи усне и проговори.

— Тек кроз неколико часова, г. Харниш, моћи ћемо да направимо коначни обрачун. Г. Хевисон већ ради на томе. Да, као што сте рекли, плен је богат. Ако немате ништа против, могли бисмо заједно да ручамо и да се о свему договоримо.

Даусет и Гугенхамер одахнуше. Ситуација се рашчистијавала. Збиља, било је не-

згодни под оваквим околностима бити затворен у истој соби с овим снажним човеком, индијанског изгледа, кога су опљачкали до голе коже. Ако Летону пође за руком да отегне читаву ствар док се извуку напоље, у свет који штити полиција, све ће бити добро; а по свему судећи изгледало је да ће успети у томе.

— Врло ми је драго — рече Дејлајт — и поносан сам, господо, што ми указујете такву част. Али ја сам страшно радознао, г. Летоне, да видим како изгледа коначни рачун нашег посла и колики је добитак. Можете ли ми бар приближно рећи?

Натаниел Летон није ни погледао своја два пријатеља, а они су ипак осетили да их зове у помоћ. Даусету, који је био од тврђе грађе него остали, постајало је све јасније да се човек са Клондајка претвара. Друга двојица су још била под утиском слатких речи и његове скоро детиње наивности.

— То је врло, врло тешко — поче Леон Гугенхамер. — Ви и сами знате да су се Ворд Вали-акције колебале, тако да...

— Тако да се не може проценити колка је чиста добит — допуни га Летон.

— Ама реците ми само приближно, округлу бројку, — молио их је љубазним гласом Дејлајт. — Не мари ништа ако се прерачунате за који милион, било на једну било на другу страну. Касније ће се то већ тачно израчунати.

— Чему ово претварање и ова игра? — упале му наједном Даусет хладнокрвно у реч. — Најбоље је да одмах изнесемо како ствар стоји. Г. Харниш има о читавој ствари погрешну претставу и најбоље је да му се све одмах објасни. У овом послу...

Али га Дејлајт прекиде. Он је одвек дуго играо покер и, узимајући у обзир важне психолошке моменте, заустави Даусета и настави на свој дотадањи начин:

— Кад споменете овај посао — рече — сетих се једне партије покера коју сам посматрао у Невади. Није то било оно што бисте ви могли назвати поштеном игром. Они који су седели за столом били су сви од реда лопови. Неки жутокљунци, који је стајао изнад онога који је делио карте, приметно је како је овај сакрио четири кеца испод стола и после их помешао са својим картама. Он одмах приђе играчу који је седео на супротној страни.

— Слушај — шапну му — видео сам како је онај украо четири кеца.

— Добро, па шта је с тим? — упита играч.

— Дошао сам да ти кажем, јер мислим да сви треба да знате како он игра.

— Слушај, пријатељу, — рече му тај играч — боље би било да ћутим. Ти се не разумеш у игру. Свакако да их је украо кад је дошао ред на њега да дели карте.

Смех који је пропратио ову причу био је усиљен и празан, али се Дејлајт претварао да то не примећује.

У међувремену се Летон прибрао, а држање Даусетово удио му је нову снагу, и он рече брзо и одлучно,

— Мени се чини да сте ви у заблуди, г. Харниш. Овде уопште нема никакве добити коју треба да делимо. Ви сте играли на берзи и притом сте рђаво проишли. Али, ни Ворд Вали, ни ја, ни моји другови, вама ништа не дугујемо.

Дејлајт упре прстом на гомили чекова и признаница на столу.

— Све ово претставља вредност од десет милиона двадесет седам хиљада четрдесет и два долара и шездесет и осам центи у готовом новцу. Зар све то, по вашем мишљењу, сада ништа не вреди?

Летон се насмеја и слеже раменима.

— После свега овога, признајем да је моја прича имала ипак неко значење, — рече Дејлајт. — Ви сте били на реду да делите и поделан ств како сте хтели. Добро, ја се не жалим. Али и ја ћу поступити као играчи у оној партији покера.

Он нагло спусти руку у џеп и извуче велики аутоматски револвер.

— Једна партија је завршена. Сада сам ја на реду да делим и баш ме занима да ли ће ми успети да добијем четири кеца.

— Сместа склопи руку, окречени гроб! — викну оштро.

Рука Натаниела Летона, која се полако примичала дугмету електричног звонцета, трже се натраг.

Настало је дуго ћутање.

— Дакле, ја сам поделио. Сад сте ви на реду да играте. Али, пошто видим да размисљате, сматрам за потребно да вас упозорим на нешто: ако се ова врата отворе и ако иједан од вас, лопова, упозори ма кога да се овде нешто необично догађа, истог тренутка, ћу почети да пуцам. Жива душа неће изићи из ове собе.

Тако су седели пуне три сата. Оно што је одлучивало, није био аутоматски револвер, него сигурност да ће га Дејлајт употребити. Не само да су у то била уверена сва три човека пред њим, него је у то био уверен и сам Дејлајт. Он је чврсто одлучио да их убије ако му не врате његов новац.

Али, није било лако тако брзо створити десет милиона долара у новчаницама. Морали су десетак пута да позивају у собу г. Хевисона и још једног чиновника. Тада би Дејлајт положио револвер на крило, немарно га покрио новинама и мирно савијао или палио цигарету. На крају, све је било уређено. Један чиновник донео је из аутомобила платнену торбу коју Дејлајт узне и из ње извуче пакете с новчаницама. На вратима се заустави и стави своје последње примедбе.

— Желим да вас упозорим на једну важну ствар. Кад будем изишао одавде, ви сте слободни, али вас опомињем да pazите шта радите. Ово је мој новац и ја га нисам од вас отео. Ако свет сазна како сте ме преварили и како сам вам ја вратио мило за драго, сви ће се смејати на ваш рачун, и то сигурно од срца. Не могу такви патуљци као што сте ви да опљачкају Бернинг Дејлајта. Добро ме погледајте и уверићете се да је тако. Ове признанице и купони су ваши. Збогом.

Чим су се врата затворила, Натаниел Летон притрча телефону, али га Даусет задржа.

— Шта намеравате да учините? — упита Даусет.

— Да зовем полицију. То је пљачка. Ја то не могу да поднесем.

Даусет се мрко насмеја и натера свог друга да опет седне. — О томе ћемо још разговарати — рече. Тако је мислио и Леон Гугенхамер.

Ништа се више није догодило. Ствар је остала тајна ове тројице.

Ни Дејлајт није никада ником о томе причао, али се тог истог дана по подне, у возу, подигаши ноге на седиште, гласно смејао. У Њујорку никако нису могли да објасне ову ствар. По свему је изгледало да је Бернинг Дејлајт морао да пропадне, али се убрзо сазнало да се вратио у Сан Франциско с несмањеним капиталом. То су доказали знатни улози новца у његова предузећа.

ЈУГОСЛАВИЈА у слици и речи

ФАБРИКА ЕЛЕКТРИЧНИХ МАШИНА И УРЕЂАЈА "РАДЕ КОНЧАР"

ФАБРИКА ЕЛЕКТРИЧНИХ МАШИНА И УРЕЂАЈА, КОЈА НОСИ ИМЕ НАРОДНОГ ХЕРОЈА РАДЕ КОНЧАРА ИЗРАДЛА ЈЕ И РАЗВИЛА СЕ ИЗ ЈЕДНЕ МАЛЕ И НЕ УГЛЕДНЕ МОНТАЖНЕ РАДИОНИЦЕ У ЗАГРЕБУ

У СКЛОПУ ФАБРИКЕ БИЛО ЈЕ У ПОЧЕТКУ НЕКОЛИКО ПРЕДЗЕКА КОЈА СУ ИЗРАБИВАЛА РАЗНЕ ЕЛЕКТРО ИНДУСТРИСКЕ ПРЕДМЕТЕ. ДОСИЈЕ, 1946 Г. РАДЕ КОНЧАР ЈЕ ПОСТАО САМО СТАЛНО ПРЕДЗЕБЕ

НА МЕСТУ НЕКАДАШЊИХ БАРАКА И РАДИОНИЦА ИЗГРАЂЕНЕ СУ ПРОСТРАНЕ ХАЛЕ ЗА СЕРИСКУ ПРОИЗВОДЊУ ЕЛЕКТРИЧНИХ УРЕЂАЈА ПОТРЕБНИХ НАШОЈ ЗЕМЉИ

ФАБРИКА ИМА СВОЈУ ИНДУСТРИСКУ ШКОЛУ. НИКОЛА ТЕСЛА И ИНЖЕРИ С А ОКО 500 УЧЕНИКА ИЗ РАДИОНИЦА ОВЕ ШКОЛЕ ВЕЋ СУ ИЗШИШЕ ХИЉАДЕ ЕЛЕКТРО ИНДУСТРИЈУ.

ОВАКО ИЗГЛЕДА ЈЕДАН ОД НОВИХ ПРОИЗВОДА, РАДЕ КОНЧАРА ТРОФАЗНИ ЕЛЕКТРОМОТОРИ, КОЈИ ПРЕТВАРАЈУ ЕЛЕКТРИЧНУ ЕНЕРГИЈУ У МЕХАНИЧКУ, У ПОГОН ЗА ЖЕЛЕЗУ, ЖЕСНИЦЕ ЕЛЕКТРОМОТОРА ОД 600 КИЛОВАТА

А ОВО СУ ТРАНСФОРМАТОРИ, УРЕЂАЈИ ЗА ПОВИШЕЊЕ ИЛИ СНИЖЕЊЕ НАПОНА НАИЗМЕННИЧНЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ СТРУЈЕ ИНОСТРАНСТВО ВЕЋ ТРАЖИ И КУПУЈЕ ТРАНСФОРМАТОРЕ ПРОИЗВЕДЕНЕ У ОВОЈ ФАБРИЦИ

ГЕНЕРАТОРИ СУ ПРОИЗВОЂАЧИ, ИЗВОРИ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ. ЗВОРНИК, ЈАБЛАНЦИ И МАВРОВО ДОБИЈЕ ГЕНЕРАТОРЕ ОД РАДЕ КОНЧАРА У ФАБРИЦИ БЕ СЕ, ДОСИЈЕ, ИЗРАБИВАТИ И НАЈВЕЊИ ГЕНЕРАТОРИ

ОТАЦ ГЕНЕРАТОРА - ТАКО РАДИ ИЛИ СЛУЖБЕНИЦИ, РАДЕ КОНЧАРА - ЗОВУ ИНЖЕНЈЕРА БОЈАНЦА, ЈЕДНОГ ОД ЉУДИ КОЈИ ИМАЈУ НАЈВИШЕ ЗАСЛУГА ЗА ПРОИЗВОДЊУ НОВИХ РОТАЦИОНИХ МАШИНА ФАБРИЦИ

ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА ПРОИЗВЕДЕНА У ЦЕНТРАЛАМА, ПРЕНОСИ СЕ У ФАБРИКЕ РАДИОГОНА И У КУЋЕ РАДИОСВЕТЉЕЊА ПРЕКО ДАЛЕКОВОДЕ ТАКОБЕ ПРОИЗВОДИ РАДЕ КОНЧАР

У ПРЕДРАТНОЈ РАДИОНИЦИ ИЗ КОЈЕ СЕ РАЗВИЛА ФАБРИКА, РАДИО ЈЕ КАО МАШИНСКИ БРАВАР РАДЕ КОНЧАР СЕКРЕТАР ЦК КПХ ИТАЛИЈАНСКИ ФАШИСТИ СТРЕЉАЛИ СУ ГА У ШИБЕНИКУ 27 МАЈА 1942 РАДИОНИЦИ СЛУЖБЕНИЦИ ФАБРИКЕ САДА МУ ПОДИЖУ СПОМЕНИК

ТРИ ПРАСЕТА

ОД ВОЛТА ДИЗНИЈА

ВОЛТ ДИЗНИ : ДУШКО ДУГОУШКО И ДРУГИ ДОБРИ И РБАВИ СТАНОВНИЦИ ЊЕГОВЕ БАРОШИЦЕ И ОКОЛИНЕ

ДРУГА ПРИЧА:
САКРИВЕНО БЛАГО

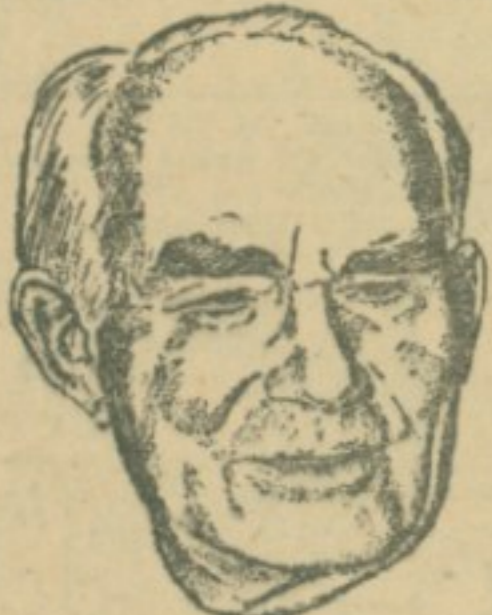

ЕЛЕКТРОНСКА ЦЕВ

Најзначајнији проналазак двадесетог века

Почетком овога века био је изведен пред обласни суд у Њујорку неки мршав, сиромашно одевен човек. Државни тужилац је показивао судијама и пороти једну малу стаклену куглу, налик на сивалицу.

— Погледајте само ову безвредну ствар — говорио је он победо-

Ли де Форест

носно. — Опуштени је имао смелости да тврди како ће се помоћу ње једног дана преносити глас преко Океана, па је чак успео да наговори и друге да уложе новац у остварење ове луде замисли!

Суд је пажљиво саслушао обе стране и сведоке и нашао да је оптужени Ли де Форест заиста крив, али не зато што се бавио испитивањима, већ што је „злупотребно поштанску мрежу“ објашњавајући у писменим пријатељима свој проналазак. Пресуда је ипак била блага. Опуштеног су судије пустиле и скренуле му пажњу да се убудуће добро чува сличних поступака.

Највећи проналазак двадесетог века

Та „безвредна“ ствар, која је на овом суђењу послужила за доказивање кривце, била је електронска цев, највећи проналазак двадесетог века. Неупуце две године после суђења де Форесту, његова цев је заиста пренела људски глас преко Атлантике. Помоћу ње успостављена је и прва телефонска линија Њујорк—Сан Франциско. И сам де Форест је тек тада схватио сву величину свога проналазак, који данас чини темељ радио-службе, безжичног телефона, телефотографије, звучног филма, телевизије и радара.

Још од детињства, де Фореста је привлачила техника. Као дечак, сам је правео електричне батерије, мале моторе и компасе. Свој први долар зарадио је на тај начин што је једном суседу посребрио посуђе.

После матуре, иако без средстава, уписао се на универзитет. У његовој собици никад се није ложило, а јео, је само једанпут дневно. Па ипак је де Форест био један од најбољих студената. За три године је завршио студије, а затим је почео специјализацију у једном институту за електротехнику.

Лабораторија института била је неизмерно поља рада за овог обдареног младића жељног знања. Де Форест је читаве дане проводио у њој, вршећи бескрајне огледе. Често би се отуда чуле експлозије и прасак разбијеног стакла. Већина професора је почела у вредном младићу да гледа праву напаст за институт, а само неколико њих је назирало у њему будућег великог проналазача и помагало му да се снађе у мноштву питања која су занимала његов радознали дух. Један од њих, професор Гибс, држао је и посебан курс математике само за де Фореста.

Већина је ипак напредовала. Вршећи огледе, младић је једне ноћи изазвао кратак спој и институт је остао у мраку. После тога био му

је забрањено да долази у лабораторију.

У то време јавили су се први покушаји одашњања и примања радио-таласа. Пријемник-детектор са-стојао се из једне незграпне цевит испуњене металним опилцима. На дати сигнал, разбацани комадићи метала повезивали су се, стварајући неку врсту кружне линије. На лак удар чекића, опилци би се опет растурили и тек онда су могли да приме нов сигнал.

Де Форест је био уверен да би направил много бољи пријемник само кад би имао услова за рад. Међутим, он је тешко живео. Издржавао се преводити разне стручне чланке из француских часописа, али то је био веома несигуран приход. Често се лишавало и хране да би могао да купи материјал потребан за огледе. С чежњом је обилазио око лабораторије института у коју није смео да уђе. У његовом дневнику из тога времена може да се нађе и оваква реченица:

— Ако будем већи део дана стојао, панталона ће ми можда трајати до пролећа.

Научна лабораторија У ПЕЋИНИ

Подземни свет, откривен по цену најтежих и често највећих напора, занима многобројне научне гране, почев од оних које изучавају земљину кору (геологија), па до оних које испитују окамењена бића (палеонтологија). Изучавањем подземних биљака и животиња бави се спелеологија. Стога зоологија и ботаника дугују спелеологији за она поглавља која се односе на биљни и животињски свет, који живи у пећинама, поглавља утолико важнија што она непосредно додирују питања еволуције, која су још недовољно расветљена.

Удружена са биолошким проучавањима, спелеологија је изазвала појаву једне нове науке: биоспелеологије. Интересовање за истраживања у овој области науке било је такво да је изазвало потребу стварања једне подземне лабораторије у Аријежу, у Француској. Заслуга за то припада познатом француском научнику Рене Жанелу, који се налази на челу Националног комитета за спелеологију.

Место Аријеж је изабрано зато што је тај крај нарочито погодан, јер га са свих страна окружују многобројне пећине, са подземним ходишцима и изворима, који чекају на испитивања. Предео планине Арбаса, нарочито у близини малог села Мулис, недалеко од Сенжирона, одавно је познат по својим пећинама. У масиву ове планине налази се недалеко позната пећина Ханеморт.

После зрелог размисљања, француски научници изабрали су баш ову пећину која се налази крај Мулиса, зато што она од свих оних на које се помишљало највише одговара траженим условима: лако је приступачна, погодна пресечена потоком, а обилује разним подземним инсектима. Поред тога, она је и довољно пространа да би се у њој могли сместити сви уређаји за лабораторију, а удаљена је свега пет километара од станице Сенжирон и триста метара од села Мулис.

Могућности за рад постале су веће кад је де Форест почео да држи предавања у једном војном институту. Није за то добијао никакву плату, али је могао да ради у лабораторији. За кратко време он је израдио аутоматски пријемник за радио-таласе, који је био много бољи и прецизнији од цевит са металним опилцима.

Ускоро му се пружила прилика да испроба свој изум. Уочи великих једричарских такмичења, која су се одржавала сваке године у држави Њујорк, чувени научник Маркони склопио је уговор са Асошијетед-пресом да путем радија о-

бавештава јавност о току такмичења. Ли де Форест понудио се тада другим новинским агенцијама. С по-здрављеним новцем извршио је све потребне припреме и основао Америчко друштво за безжичну телеграфу. Сународиштво између њега и Марконија било је велико. Али, онога пута обојица су претрпели неуспех. Ниједном од њих није пало на памет да треба да узму таласе разне дужине. Њихови гласови су се мешали и прекидали су један другог, тако да слушаоци

нису имали никакве користи од овог преноса. Новине су извештај о такмичењу добиле помоћу сигналних заставица.

Признање и успех

Овај неуспех није обесхрабрио де Фореста. Његов проналазак био је ускоро прихваћен у научним круговима и он је позван у Енглеску да изгради уређаје за безжичну телеграфу између Ирске и Велса. За време руско-јапанског рата, де Форест је подигао радиотелеграфску станицу у Шантунгу, у северној Кини, и одатле слао извештаје о току поморских операција. После тога, америчко министарство поморства ставило му је у задатак да изгради низ таквих станица у Флориди и на обалама Каријског Мора. За све то време он је и даље истрајно радио на усавршавању свога изума. Од једне електронске цевит, ускоро је прешао на низ повезаних, које су могле не само да примају радио-таласе, већ и да их, према потреби, и пољачавају.

Усавршавање радија искористили су многи индустријалци и на производњи радио-апарата зарадили милионе. Ли де Форест, овај признати „отац радија“, био је велики научник, али се није сналазио у новчаним питањима. Своју зараду улагао је у свој научни рад и оставао сиромашан као што је увек био. Једина награда за његов дугогодишњи рад било је сазнање да његова електронска цев чини основ целокупне модерне технике.

Радам ове подземне лабораторије управља сада Алберт Вендел, професор на факултету природних наука у Тулузи, и његов помоћник Пјер Аафред Шапуи, који је такође биолог. То је друга подземна лабораторија на свету. И прву су саградили Французи, али је уништена приликом поплава 1910 године.

Стварању подземне лабораторије приступило се зато што је било немогуће у надземној лабораторији гајити мале, врло чудновате и посве нежне животињце, које живе у подземним пећинама и које се зову каверинкоде, јер њих нападају микроскопски ситне гљивнице, чим се нађу у осветљеној средини. Осим тога, оне не подносе ни најмање струјање ваздуха.

Ови такорећи „живи фосили“, који су веома нежни и чији су животни процеси до крајности смањени, имају много мање потребе за дисањем, него њима сродна бића на површини земље. Поред тога, њима је потребна влажна ат-

мосфера: ако ваздух у коме живе није засићен влагом, они гину.

Основно питање које се поставља пред биологе јесте како да се одгаје каверинкоде ради добијања њихових досад непознатих зарни сакривених у луковинама стена. Ништа се више не зна ни о постанку неких меријалопа, који живе у пећинама Пиринеја. Поред тога треба проучити дисање каверинкоде, њихову исхрану, размножавање и осетљивост на спољне утицаје.

Сем великог проблема њиховог развика, који претставља, према речима професора Вендела, „једну од највећих тајни биоспелеологије“, постоји и друго једно питање, које још чека на одговор: зашто су каверинкоде у већини случајева следе. Човек заиста више није сигуран да ли је то последња околности што оне живе у потпуној тами.

Уређење лабораторије у Мулису

Један вештачки тунел прокопан у стени омогућује приступ у главну галерију пећине у Мулису, а то је у ствари пространа подземна дворана са сталактитима и сталагмитима. Сем биолошких истраживања, ту ће се вршити и јонизација пећинског ваздуха, испитивање се кристализација стена, формирање сталактита и сталагмита.

У пећини биолози имају нарочите уређаје. Поред осталог, ту су издубљена и врло плитка корита са прегрдама и покретним дном. У њима се по вољи може мењати ниво воде и температуре.

До главне галерије иде се једном стазом. Вода се добива из резервоара који пуни моторна пумпа, а компресор обезбеђује проветравање аквариума. Научник Н. Фуре, архитект, спелеолог и биолог, претурдио је пећину да може послужити као лабораторија. Поред тога он је такође израдио и план спољне зграде која је подигнута као допуна подземних уређаја. Ова грађевина која ће се уздизати на границама Леза, у сред дивних пејзажа, брда и зеленила, обухватитиће више лабораторија, а поред тога имаће фотографске мермерне коморе, библиотеку, метеоролошку станицу итд.

Француски научници се надају да ће подземна лабораторија у Мулису много допринети да се потпуно испита необични свет који живи у пећинској тами и влази.

Билијар је веома стара игра. Изгледа да се за њу знало и у старом веку. И као што је можда билијар најстарија игра, тако је светски првак у билијару Вили Хоп најстарији светски рекордер. Иако има 64 године, он и данас носи титулу најбољег играча билијара на свету. Постао је светски првак кад му је било седамнаест година и отада је само двапут, за веома кратко време, препуштао ову титулу другоме — 1944 и 1945 године — када га је победио Велкер Кохран.

Вили Хоп није имао ни пуних шест година кад је почео да игра билијар. Његов отац, сиромашни берберин из Корнвол Лендингса, у САД, имао је много муке са својим несташним синовима. Да би их нечим забавио, научио их је да играју билијар. У једној соби до берберинце налазило се стари билијарски сто и дечаци се по читав дан нису одмицали од њега. Били су очарани новом игром. Већ тада мали Вили је почео да односи победе. Лако је тукао своју старију браћу.

Путујућа породица

Једног дана, у ово забачено место случајно је наишао неки трговачки путник. Да би прекратио време, он је одиграо неколико партија билијара са Хоповом децом и сваки пут изгубио. Изненађен, он је рекао берберину да би људи у великим градовима радо давали по пола долара да виде његове малишане како играју.

Старом Хопу и иначе је слабо нишао посао у берберинци, па му није било тешко да се одлучи. Спакновао је оно мало ствари које је имао и са целом породицом пошао на пут.

Нови живот породице Хоп није био нимало лак. У задимљеним са-

Непобедиви Вили ХОП

лама малих градова, Вили и његов брат Франк играли су безбројне партије билијара са мештанима, док се стари Хоп класио с гледаоцима да ће његови дечаци победити. После сваке партије, њихова мајка је узимала испечени шешир свога мужа и скупљала прилоге.

Што је турнеја дуже трајала, интересовање за мале играче постајало је све веће. Они су доспели чак у Њујорк где су одиграли неколико партија у највећој билијарској сали. Сви су листови писали о овим малишанима који вешто, на коленима, лузе по нивци билијарског стола и побеђују најпознатије мајсторе. Дечаци су се прославили још пре но што су могли стојећи да играју билијар.

Увођењем новог начина играња, њихово напредовање умало није било прекинуто. Билијарски сто је био подељен линијама на одређен број поља и играч је морао ударцем црвене кугле да помери бар једну белу куглу у друго поље. Малишани су марљиво учили нову игру која је захтевала више пажње и вештине. И опет се мали Вили изстакао. Играјући на нов начин, он је успео да победи чак и чувеног америчког билијаристу Тајлора.

Победе над најјачим играчима Сједињених Држава давале су право Вилију да позове на меч светског

првака Француза Вињоа. Стари Хоп је послао Вињоу телеграм, али овај није на њ ни одговорио. Тек после неколико година, кад је Вили на једном омладинском међународном турниру освојио прво место, Вињо више није могао да избегава борбу.

Јануара 1906 године састали су се у Паризу светски првак Вињо и седамнаестогодишњи Вили Хоп. Стари мајстор је у висине гледао на омаленог дечака разбарушене косе који се нимало није плашио борбе. С првим ударцима ницхело је Вињоово самопоуздање и он је после сваког промашаја постајао све нервознији. Мирно и без много напора, Вили је добио игру, и тиме стекао назив најбољег играча билијара на свету.

У њујоршком пристаништу раздрагана маса света дочекала је новог светског првака и топло га поздравила. Тек тада је породици Хоп пошло на боље. Вилијеви су сретни привлачили су велики број гледалаца и доносили добар приход. Дани кад је стари очев шешир кружило по сали заувек су прошли.

Увек најбољи

У то време игра билијара је начинила још један корак напред. До-

несена су нова, још тежа правила игре. Кад црвена кугла удари у белу, бела је морала трипут да додирне нивцу стола и трипут да се одбије од ње пре него што удари у другу белу куглу. Многи су сматрали да ће нов начин игре одузети Вилију титулу светског првака. Међутим, није било тако. Вили је брзо савладао нова правила и задржао назив најбољег.

Данаас Вили Хоп има 64 године, па ипак свакодневно тренира по пет часова. Све је већи број младих људи који би хтели да одузму старом мајстору његову титулу. То им досад није успело. У марту прошле године, на великом такмичењу у Сан Франциску, најбољи је опет био Вили Хоп.

ЈАН СИБЕЛИУС

Велики син малог народа

није ни знала да су ствари које је мали Јан две године касније свирао на клавиру његове композиције. Изненада, малишан је оставио клавиру и почео да свира на виолини. Хтео је да свира у средини која га је прилачила, у природи. Чим би изишао из школе, Јан је трчао у шуму и свирао, праћен птичјим цвркулотом. Док је свирао, слушао је жуборење поточића и благо фијукање ветра између дрвећа. Све те гласове природе Јан Сибелиус је касније унео у своју музику.

Кад му је било двадесет година, сукобили су се у њему љубав према музици и обавеза да студира правне науке. Тешко му је било да мајци зада бол, а још теже да напусти оно што је изнад свега волео. Кад више није знао шта ће, узео је виолину и отрчао у шуму. Ту је провео дан и ноћ. Тада је у њему сазрела одлука да цео свој живот посвети музици.

Борац за слободу свога народа

Дошли су године учења, прво на музичкој академији у Хелсинкију, а касније у Берлину и Бечу. У отаџбину се вратио као изграђени музичар.

Под руском чизмом, Финска је тада преживљавала мрачно доба

своје историје. Цар Никола II био је одузео финској влади и оно мало права што је имала, забрањивши све дневне листове на финском језику и бацивши у тамницу многе финске родољубе. Такво стање морало је да се одрази и на стварању младог Сибелиуса. Његова патриотска осећања наша су одушке у многим његовим делима пуним бунтовних акцената. Она су широм света разнела име двадесетпетогодишњег композитора и подизала духове у његовој поробљеној отаџбини.

Крајем 1899 године, Сибелиус је написао велику симфоничку поему "Финландија". Та симфоничка поема убрзо је постала химна и национална песма финског народа. Она је у Финској распаливала ватру која је тињала, а у другим земљама будила симпатије према малом али храбром финском народу. Сибелиус је "Финландију" дириговао скоро у свим главним градовима Европе. Свакоме разумљивим језиком, узбудљиве Сибелиусове мелодије причале су слушаоцима о херојској борби коју мали фински народ води за опстанак.

Повратак у отаџбину

Млади композитор јурио је у сусрет слави. Свуда је дочекиван с одушевљењем и почастима. Кри-

тичари су га називали највећим симфоничарем после Бетовена. Међутим, тада, на врхунцу славе, Сибелиус напушта све те почести. Он је био сувише везан за своју земљу да би могао да живи и ствара ван ње. У току наредних двадесет пет година, у својој кући у сред јелове шуме, на педесетак километара од Хелсинкија, Сибелиус је створио низ значајних дела и, више него ма ко пре њега, обогатио финску националну културу.

У истој тој кући Сибелиус и данас живи и ствара, окружен љубављу и поштовањем читавог финског народа. Тај 86-огодишњи старец, који се још за младих својих дана горастасно издигао изнад свог времена, а својим стварањем далеко прешао уске границе своје отаџбине, сједињује у себи и данас снаге и хтења читавог једног народа на путу ка његовој лепшој будућности, као што му је у прошлости указивао пут својим делима.

Близак сваком човеку

Ни у време кад је највише стварао, Сибелиус никад нико није видео уморног. Своју тајну открио је једном у разговору с пријатељима.

— То је зато што ме занима све оно што радим, — рекао је он.

Њега занимају и многе друге ствари, а не само музика. Кад му се једном приликом неки новинар извињавао што му својом посетом одузима драгоцено време, Сибелиус му је одговорио:

— Ја не желим да све своје време посветим музици. Из једног разговора човек често много научи, и ја сам зато задовољан кад ме људи посећују.

Такав је он и данас. С пуно разумевања разговарао је с неким књижевником о разним књижевним питањима, са сликаром о уметности, а са својим суседом земљорадником о изгледима за добру летину или о некој болести воћака. Свакоме он зна да се приближи, да у разговору буде присутан и непосредан.

Дар маште Сибелиус сматра драгоценом особином која треба да краси сваког ствараоца на било ком пољу људске делатности. Пре много година, кад се, још млад, Сибелиус доселио у кућу у којој и данас станује, пријатељи су се чудили што је изабрао баш то место одакле се не пружа поглед ни на једно од преко осамдесет хиљада финских језера.

— Ништа то не мари — одговорио им је композитор. — На тај начин пружају прилику својој машти да ради. Онага дан кад ми дођу да гледам дрвеће, дочараћу себи на овом пропланку мало језеро.

Такав је Јан Сибелиус, највећи син финског народа, човек око чије је личности још за живота створена легенда.

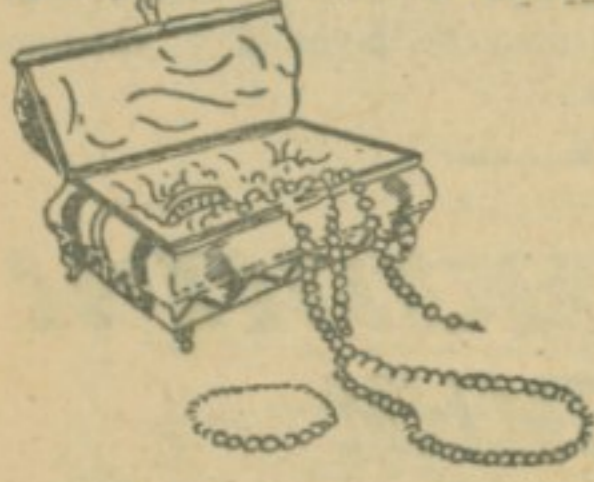
Онога дана кад се родио велики фински композитор Јан Сибелиус, његов отац зажељео је да му син буде судија. Јанов отац умро је после две године и на самрти завештао својој жени остварење ове жеље. Јанова мајка је настојала да је испуни.

Међутим, у школи Јан није био добар ђак. Његови наставници су говорили да малишан као да живи у неком другом свету. То је била истина. Али, они дуго нису знали да је тај други свет Јана Сибелиуса — музика.

Седмогодишњи композитор

Већ у петој години Сибелиус је почео да свира на клавиру. Томе нико није придавао нарочиту пажњу, па ни његова мајка. Она чак

Кокичи микимото,

Одгајивач бисерних шкољки

Кокичи микимото тешко је животињарно у Јапану тргујући морским раковима и свом морском травом. Једнога дана, уморан од дугог ходања улицама Јокохаме, свратио је на изложбу на којој су приказане морске биљке и животиње. Водич је баш објашњавао посетиоцима како се ствара и развија бисер у једној врсти шкољке. Микимото је божаљкиво пришао групи лепо обучених људи и пажљиво слушао. Изненадила га је прича о постанку бисера. Ако зрнце песка или комадић разбијеног оклопа шкољке доспе у затворену остригу, она, да би се одбранила, почне да лучи једну течност, уствари калцијум карбонат, која у танким наслагама облаже то страво тело. Калцијум карбонат се ствара и на том се месту ствара бисер.

Надметање с природом

Да је живот Кокичи микимота био лакши, да су он и његова породица имали довољно хлеба сваког дана, можда он не би овом објашњењу поклонико више пажње од осталих посетилаца. Али, сиромаштво га је било научило да дуго и упорно размишља о свему што би могло да му олакша живот. Док је следећих дана разносио своју робу и нудио је пролазницима, стајало га је прогонила иста мисао: ако се у остригу вештачким путем унесе зрнце песка, резултат ће бити исти! Острига ће се бранити од страног тела и стварати бисер без обзира на то ко јој је нанео озледу — човек или морски талас.

После неколико дана, микимото је одлучио да приведе своју замисао у дело. Отишао је у мали залив Аго, заштићен од ветрова, где је море било плитко. Ту је сакупио много острига, отворио их и у сваку ставио по једно зрнце песка. После тога спустио је остриге опет у воду и отишао.

Разочарање ...

После неколико месеци, микимото је поново дошао у залив Аго да види резултат свога опита. Узбуђен, отворио је једну остригу, другу, трећу... Велики је било његово разочарање, јер ни у једној није нашао ни најмањи бисер. Али, микимото је био упоран. Недеље и месеце провео је сакупљајући нове остриге. У неке је стављао песак, у друге зрнца суневе иловаче, ситне комадиће стакла или љушчице од разбијеног оклопа шкољки. Стављао их је између љуштуре и тела остриге, али на ра-

зним местима: поред саме ивице, у средини, или онде где су капци шкољке причвршћени један уз други. Остриге је после тога спуштао у различите дубине и на места са различитом температуром воде.

Прва зрна бисера

Две године су прошле без икаквог резултата. Микимото је за то време отворио хиљаде шкољки, али ниједна од њих није имала бисер у себи. А онда га је још задесила и несрећа. Морска струја нанела је једног дана мноштво ситних морских животињца, планктона, које се хране остригама. За кратко време планктони су потпуно уништили његову "фарму". Остало му је само десетак шкољки које је био смеистио у шупљину једне стене.

Очајан, без икакве наде у успех, микимото је почео да отвара преостале шкољке. Већ у трећој је нешто засветлело. Био је то бисер, први бисер који је угледао после толико мука и напора. Грозничавом брзином отварао је остале остриге. Нашао је још три зрна бисера. Били су велики и лепог облика полулопте. Микимото је ипак био задовољан, јер су се његова предвиђања показала као тачна.

Фарма бисерних шкољки

Новцем који је добио за прве бисере, микимото је закупио мало ненастањено острво Такоту и створио на њему праву подводну фарму. Његова жена и петоро деце помагали су му у томе. "Сетву" су обавили у априлу. Тада су "озледили" око педесет хиљада острига и положили их на морско дно. Идуће године имали су обилну "жетву". Микимото је постао богат и надалеко познат "фармер" бисерних шкољки.

Међутим, неправилан облик његових бисера није му давао мира. Од неколико стотина бисерних зрна ниједно није било округло. Тако је било и следећих година. Тек 1905, микимото је међу многим бисерима подудонтастог облика нашао и пет округлих. Загонетка је била решена. Свих пет округлих бисера налазили су се дубоко у телу остриге. Неко зрнце песка свакако је случајно доспело тамо, јер их је микимото дотле увек стављао испод саме љуштуре. Остриге су облагале калцијум карбонатом само онај део страног тела који им је сметао, па су зато бисери били облика полулопте.

Отада је микимото пажљиво стављао зрнца песка дубоко у тело остриге. Бисери које је после тога добијао могли су по облику и

сјају да се такмиче са најпознатијима у свету.

"Фарма" бисерних шкољки захтевала је много труда и досетљивости. Микимото је изумео нарочите решеткасте сплавове, на које је постављао шкољке и потапао их у море. У случају наилаaska планктона или хладне морске струје, сплавови су се лако могли пренети на друго место. Микимото је утврдио да су за "сетву" најпогодније трогодишње шкољке, па је зато подигао гајилиште младих шкољки, које су жичаном оградом биле заштићене од разних непријатеља.

— Бисери су као грозђе — рекао је једном микимото. — "Берба" зависи од температуре, облачности и воденог талога.

Кад су се микимотови бисери појавили на тржишту, сви драгуљари света устали су против њега, тврдећи да он продаје лажне бисере. Али најпознатији стручњаци, после дугог испитивања, утврдили су да се његови бисери ни-

по чему не разликују од "природних". Тиме је био обезбеђен успех микимотове бисерне фарме.

це код људи данас је легендарна међу лондонским полицијцима.

Бен никада није грубо и дивље нападао преступнике. Чак му се догодило да га је један од њих, кад га је Бен открио, снажно ударно ногом у њушку и побегао. Бен га је убрзо поново пронашао, али га је тада оборио на земљу и спречио да устане све док није стигао његов пратилац.

Њух и способност да прати траг неког човека били су невероватно развијени код Бена. Једног јутра, на пример, похарано је шест станова у истом крају Лондона. Претражена је читава околнина, али објача никде није било. Тада је позван Бен. Он је оћунио трагове у стану који је последњи похаран и, режећи, појурео напоље. После десетак минута пронашао је провалника скривеног у једном дворишту.

Највећи подвиг Бен је навео прошле године када је ухватио једног злочинца који је био побегао из затвора и кога је лондонска полиција дуго безуспешно тражила.

После многобројних успеха Бен је повучен из "активне службе" и упућен на дужност "инструктора" у школу полицијских паса. Месец дана он је другим псима показивао своје знање и вештину. Био је послушан, али се видело да му је тај посао досадан. Зато је убрзо враћен у Лондон на своју стару дужност.

Једном приликом су Беновог пратиоца ушатали какву награду пас добија кад успешно обави задатак.

— Не велики — одговорио је он. — Једну добру кост и дозволу да се до миле воље игра с мојим четворогодишњим сином. Они су вршњаци и заједно су одрасли. Мислим да Бен то дете води више него ма кога другог. Само мој малишан сме озбиљно Бена да вуче за уши и реп до миле воље.

Један пас лондонске кривичне полиције за кратко време стекао је велике симпатије енглеских грађана.

О његовим подвизима писале су новине, о њима се говорило преко радија; он је постао надалеко познат захваљујући и телевизији. Тај љубимац Енглеске је лабрадорски ловачки пас Бен, који је за последње три године ухватио преко сто разних преступника. За њега је један полицијски инспектор рекао да је за кратко време постигао већи успех него многи полицијски службеници за више деценија.

Бен је доведен у Лондон 1947 године, када је имао годину дана, и одмах је упућен у школу полицијских паса, који, после дресуре, са пратиоцем-полицијцем обилазе предграђа Лондона и помажу им својим њухом, очима, ушима и јаким инстинктом да открију кривце.

Већ првог дана када је доведен у школу за обучавање паса, Бен се сав наокустрешо од узбуђења док је посматрао друге псе, углавном немачке овчаре, како уче разне вештине.

Бен је изгледао нестрпљив, као да је жељно чекао да и сам почне "да учи". Његов учитељ и будући пратилац био је један полицијски надзорник с огромним брковима. Он је с Беном већ првих дана склопио "пријатељство".

Бен је убрзо постао најбољи "ученик". Он је био послушан и изразито интелигентан, а трагове је непогрешиво откривао и пратио.

После тромесечне обуке Бен је био спреман за "службу". Он и његов пратилац добили су задатак да обилазе један део Хајд-Парка у Лондону. Сваке ноћи они су патролирали стазама парка и хватали депароше који су крали цвочанике и ташне позних шетача. Бен је убрзо показао да уме да мотри на долове. Шетајући са својим пратиоцем он би одједном застао и нарежао, опомињући пратиоца на опрезност. Полицијцај се држао Бенових упозорења. Бен је непогрешиво откривао кривца. Човек који је нешто скривено узнемирно би се чим би угледао полицијца, а Бен би одмах осетио његов страх, ма колико га овај прикривао.

Режећи, Бен би чекао пратиоцев знак, а затим би одлазио у мрак и убрзо налазио депароша. Полицијцај би обично стигао кад би Бен већ "заробио" преступника. Пошто би га предао пратиоцу, пас би се одмах дао у трагање за украденим предметима, које крадљивац обично баца чим види да је откривен.

Бен успешно хвата и лондонске приоберизанце од којих већина тргује производима од најлона и страним цигаретама. Способност овог пса да открије осећање криви-

Два устанка Корушких сељака ТУРСКИМ И ВЛАСТЕЛИНСКИМ МАЧЕМ УГУШЕНА

На престолу корушких војвода, још од 1335 године, седе Хабсбурговци. Корушки сељак претворен је у роба немачке властеле којој је цар даровао поседе у словеначким земљама. Он не сме да говори ни својим матерњим језиком, а притиснут је свакојаким наметима и својим господарима, цару и цркви, мора да даје и шаком и капом.

Године 1435 на аустријски престо долази цар Фридрих Празног Цена (надимак је карактеристичан за његове финансије). Тада почиње безобзирна борба за баштину изумрлих цеољских грофова и Корушка постаје поприште крвавих ратних и пљачкашких призора. Сељак и даље највише страда. Да би могао да издржава плаћеничку војску, Фридрих Празног Цена намеће на кметове силан порез. Не само домаћини, него и дете у колени се опорезује. Уз терете, које световни и црквени господари сваљују сељаку на леђа, долазе и скакавици који му пустоше њиве, а појављује се и црна куга.

Најзад, 1473 године, ето и Турака. Упадају као курјаци у словеначке земље. Властела се затвара у тврде градове, а према турским хордама сељак истура своје груди. Тих година, крајем петнаестог века, Турци су одвели као робље око 200.000 хрватских и словеначких сељака. Харајући по Корушкој, они су се смејали похватаним кме-

товима: "Ви немате правога бога, у вас су богови дрвени, нимало вам не помажу. Од толико ваших кнезова нема ниједног да нас истега из ваше земље".

Савез корушких сељака

Препуштени сами себи, корушки сељаци увиђају да сами морају да се обрачунавају с Турцима, а и са својим феудалним господарима. У пролеће 1478, негде крај Бељака, они одржавају први састанак. У земљу су пободи два директа, преко директа положили мач и на мачу се сваки заклео да ће остати веран свом Савезу. У војство, изабрано на том састанку, ушли су, поред сељака, занатлије и рудари.

Баш у то време када је створен Савез корушких сељака, Турци ма совно почињу да продиру у словеначке земље. Сељаци, под вођством кмета Матијаша, одуширу им се свом снагом, рачунајући да ће победом над Турцима, као браниоци земље, учврстити свој Савез и тиме присилити и домаћу господу да усвоји њихове захтеве. Међутим, сељачка војска од три хиљаде слабо наоружаних кметова попушта и растура се пред навалом тридесет хиљада Турака. Остатак те војске од четири стотине људи Турци побију, па као бујница преплаве корушка села. Палећи и пљачкајући, Турци покупе и крену са собом око десет хиљада робо-

ва, али Петар Зрински сачека их у Хрватској, разбије и робље ослободи.

По одласку Турака, властела и витезови изиђу из својих замкова, похватају вође сељачког Савеза и кметове који су се крили по шумама и пећинама. Уместо турских, над сељачким главама почињу да севају мачеви "хрипљавих" витезова. Један белачки судија, Немац, оставио је из тог времена овај писани податак: "Турци су тако разбили Савез да ни два кмета нису један уз другог остали. Све могући бог најбоље свршава своје послове". Дакле, Турцима и богу властела је захвалјивала за слом сељачког устанка.

Казне за "неверство"

Као казна за "вероломни" поступак према господарима, на сељацима су доднине ударени још тежи порези. Један свештеник је у то време записао: "Мислим да неверству корушких кметова према својој господи неће никада бити краја. Зато нека свако добро пази како ће с њима управљати, да би их држао на узди".

Свештеник је погодио — кметовском "неверству" заиста није било краја. Уколико су за сељака долазили црни дани, утолико је у сељачким масама растао бунт и јачала свест о потреби поновног устанка. Кроз корушка села опет

је почео да се шапатом шири стари бојни поклик: "Ле вкуп, ле вкуп, убога гмајна!" (На окуп, на окуп, сељачка сиротино!)

Нова буна

У почетку шеснаестог века било је неколико већих сељачких буна у Корушкој. А када је, 1515 године, планула сељачка буна у свим словеначким покрајинама, опет су међу првима у Корушкој устали сељаци из долине реке Зиле. Обовезан је сељачки Савез из 1478 године и истакнути ранији захтеви. Сељацима су се придружили ру-

дари, и грађани, изузев у неколико градова и тргова, отворили су им своја врата.

Осећајући опасност, цар нареди витезовима и властели да сакупе војску која ће бити у стању да уништи побунљиве, а сељацима поручи да ће се, ако одложе оружје и врате кућама, врати у сусрет њиховим захтевима. Многи сељаци поверују цару и почну се враћати, а барони и племићи зају од куће до куће, побију устанике и дедесет села запале. Царски витезови, добро наоружани и извештани као најамници у непрекидним ратовима, без милости су се обрачунавали с корушким сељацима. Један запис из тога времена каже: "Куд си год пролазио, по целој земљи налазио си на обешене о дрвећу уз путеве".

Тако је у крви угушио и други устанак корушких сељака. Али та велика буна, која је изабла неколико година пре сељачког рата у Немачкој, оцењена је у оно време као догађај који ништа добро не обећава. Мартин Лутер још није био објавио свој раскид с римским папом, а Тома Миншер, један од будућих великих вођа у немачком сељачком рату, био је тада мирни католички свештеник, покоран папи. Зато је глас о устанку у Корушкој пукао преко целог немачког царства, које се у оно време простирало од Балтичког до Јадранског Мора. Пукао и немир увео међу црквене људе и у племичке дворе.

СПОРТСКИ ЗАБАВНИК

ЈУГОСЛОВЕН КОЈИ СЕ ДВАПУТ ИСПЕО НА МОНБЛАН И МАТЕРХОРН

Онога дана кад је женеваки геофизичар де Сосир утврдио да је Монблан највиша тачка у Европи, почела је права офанзива планинара на овај снежни врх, на који до таде није била крочили људска нога. Њих није привлачила награда од двадесет луджора коју је био расписао де Сосир, већ жеља да постигну нешто што нико пре њих није постигао.

Није то био лак задатак. Људи рођени у планинама, који су се целог живота верали козјим стазама и преживели безброј снежних олуја, враћали су се са овог подухвата не постигавши циља, или су остајали у некој провалији као опомена онима који се усуде да пођу њиховим путем.

И поред жртава...

Али, људе је немогуће заплашити. Из године у годину све је већи био број оних који су хрилили ка неприступачном врху. Сваког лета падале су нове жртве, али је Монблан најзад био савладан. После 25 година узалудних покушаја, испео се први човек на највишу његову тачку — 4810 метара. Био је то планински пастир Жан Жак Балма.

За Балмом су пошли многи други. Поред искусних планинара из свих крајева света, уз његове стрме литице пели су се и људи који су први пут на ногама имали планинарске ципеле. Многи су животом платили своју смелост, док је мали број успео да понови пастиров подвиг, међу њима и неколико Југословена. Један од њих, Душан Јакшић, двапут је имао прилике да сагледа дивну панораму која се пружа са овог највишег врха нашег континента.

Давно је то било, пре пуних 25 година. Са двојцом другова из Загреба, млади железнички службеник Душан Јакшић дошао је у мало место Шамони, у подножју црноског масива Монблана. Била је то позната тачка свих планинара. Успињача их је пребацила до гледача на висини од 2400 метара, а одатле су кренули ка врху. Нису имали среће. Невреме их је зауставило на 4200 метара висине и принудило да се врате. У Шамонију су се растали. Троица су отишли кућама, али један, млади алпиниста Херберт Рајх, није хтео да се врати у Загреб. Остао је у планинском хотелу неколико дана,

нашао три нова сапутника и поново кренуо ка врху, да се више не врати. Остао је негде у глечерима Монблана, као и толики други пре њега. За место његове погибје никад се није сазнало.

На врху

Први неуспех и зла срећа његовог сапутника нису обесхрабрили Јакшића. Године 1930 он је поново кренуо на пут с једним другом. Опет је угледао масив Монблана како се, у свом белом руху пресијава на сунцу. Испели су се до опсерваторије Вало, која се на-

није и најтежи за планинаре. Матерхорн, који је висок 4505 метара, тежи је и опаснији од њега. Његове стрме литице прокосе и најискуснијим алпинистима. Један једини неопрезан корак довољан је да изазове несрећу.

Матерхорн је савладан тек 1865 године. Из два правца кренуле су тада две групе планинара. Прва група, коју је предводио чувени алпиниста Жан Карел, вратила се необављена посла, а из друге је стигао до врха сам Енглез Вимпјер, док су три његова друга погинула.

Узбуђиво пењање на Матерхорн

И на Матерхорн се Душан Јакшић двапут испео. За тај врх везан је и његов најузбуђивији доживљај. Приликом другог пењања, он је ишао напред с двојцом другова, а иза њих, на малом отстојању, група Енглеза.

— Одједном сам чуо — прича Јакшић — како се нешто одрочавало. Брао сам се окренуо и видео како се котрља тежки камен који је један Енглез непажљиво померио. Камен је пао тачно на уже којим је била везана једна девојка и пресекао га. Видео сам како је девојка полетела у провалију... Нисмо могли да видимо шта је било са осталима.

Кад су дошли на место несреће, нашли су размрскана тела тројице Енглеза. Далеко од њих, у једној провалији, пронашли су и девојку. Сахранили су их на малом гробљу у селу Цермату, одакле се полази на Матерхорн.

— Ништа мање није опасна ни Северна Стена на Триглаву — каже Јакшић. — И ту се тражи спретност и неустрашивост. На њу су се пели и многи страни планинари, жељни да у свој дневник убележе још једну победу. А што је победа тежа, утолико је милија. Такви су сви прави планинари.

Такав је и Душан Јакшић, човек који се успео на највише врхове наших и европских планина. На својим путовањима, он је упознао стране земље и народе, њихове обичаје и начин живота. О биљном и животињском свету висинских предела може да прича сатима. Данас, иако већ у годинама, он хода лако и жустро. А и то је једна од користи овог депога, али и опасност спорта.

Душан Јакшић

лази на висини од 4.362 метра. Ту их је суслигло невреме. Склонили су се у планинску кућицу, чврсто решени да наставе пут чим невреме прође. Два дана је беснела снежна олуја, а онда је сунце опет обасјало Монблан, који више није био далеко. Стигли су на њ и узбуђено махнули шеширом људима у Шамонију, који су догледали пратили њихово успињање.

Неколико година доцније, Јакшић је поновио свој подвиг. Тада је са седморцом другова опет крочио на Монблан. У то време он је већ био искусан алпински водич...

Монблан није једини неприступачни врх Алпа. Иако највиши, он

Рубини и Сафири ПО ПОРУЦИНИ

Има већ скоро педесет година от како су научници-хемичари открили како се вештачки може произвести драго камење. У последње време у лабораторијама су чак добијени кристали које природа није створила. Али не треба мислити да је то све учињено због тога да би се обезбедило што више драгуља за накит; све веће потребе индустрије — прецизне механике и електротехнике — наведле су научнике да произведу вештачко драго камење. Међутим, мало људи зна у које се све сврхе оно употребљава. Углавном је познато да у болним часовницима има по 12, 16 и више рубина, али чему они служе многим није јасно.

Услед тога што сваки примерак исте врсте увек има исту тврдоћу, драго камење је незамењив материјал за осетљива, мала дејшита у разним механизмима. То својство сафира, рубина и других драгуља учинило их је неопходним у многим гранама прецизне механике. Они су били толико тражени да доскора није могла да буде задовољена потражња.

Вероватно би индустрија морала да се одрекне драгог камења да је остала упућена само на природна налазишта рубина у Источној Индији, сафира на Цејлону, ахата у Бразилији итд. Поред тога што их нема довољно, они су, зато што су ретки, и веома скупи.

Вештачко драго камење

Вештачка производња драгог камења потпуно је успела и — што је за индустрију необиљно важно — врло је јефтина. Један карат природног сафира нарочите боје, сјаја и облика, стаје 1500 долара, док је карат тог истог сафира вештачки добијеног 50 пута јефтинији.

Вештачким путем највише се производе сафири и рубини. То су две најпознатије врсте такозваних племених корунда. У природи они се јављају и у виду сивкастог минерала од кога се прави "шмиргл-папир". У ствари, и дијамант је само једна врста кристалисаног угљеника, а по хемиском саставу он је истоветан са графитом. Међутим, дијамант се у природи ствара под такм изузетним околностима да ни до данас хемичари нису успели да произведу вештачки дијамант који би бар донекле био сличан правом.

Усавршавајући производњу синтетичког драгог камења, научници су стално проналазили и нове могућности за њихову примену. Тако је утврђено да су извесни драги каменови далеко осетљивији према

зрачењу атомског језгра него сви апарати који су данас познати. Неки могу у великој мери да замене такозване вакуумске цеве; помоћу неких других синтетичких кристала могућно је начинити много савршеније фотоелектричне ћелије него што су садање. Сафири су такође драгоцени при разним оптичким апаратима са кривим серумом, а познато је сада и то да одлично пропуштају ултравиолетне зраке. У последње време готово искључиво се употребљавају и место игле на електричним грамофонима итд.

Копија оригинала

Често се превидја да вештачко драго камење није никаква "стакларина", већ по облику, изгледу и хемиском саставу верна копија "оригинала". Штавише, синтетички драгуљи најчешће превазилазе природне у погледу чистоте. Ни стручњак не може без микроскопа, рефрактометра или рентгена да разликује вештачки драги камен од природног.

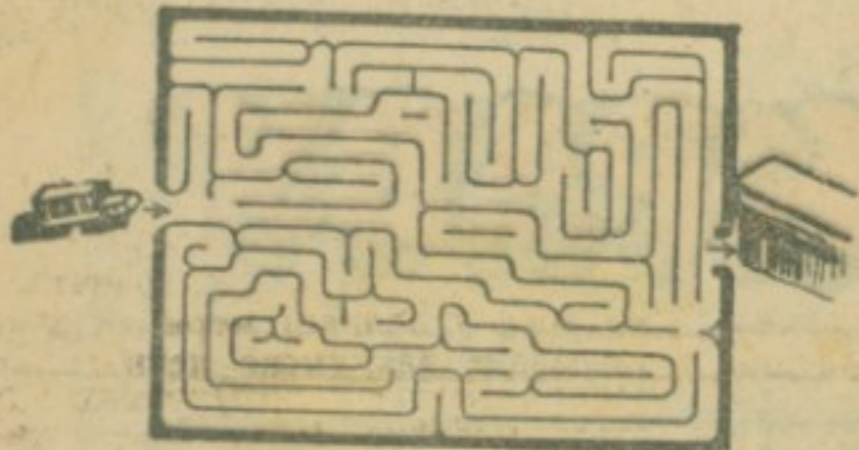
Операције које преноси телевизија

Неки медицински факултети у Америци почели су да примењују телевизијске преносе приликом тежких и несвакидашњих операција. Телевизијски апарат-отпремиш налази се изнад операционог стола, а хирург има пред собом микрофон и на ушима слушалнице. Студенти у другој сали на телевизијском пријемнику прате ток операције и слушају објашњења професорова. На тај начин омогућено је да већи број студената "присуствује" операцији, а да се ипак у операционој сали налази само хирург са својим помоћницима. У последње време ове операције се преносе у боји, тако да студенти могу тачно да виде све мишиће и крвне судове. Ово телевизијско преношење има још једно предност: сви хирурзи у земљи могу преко својих апарата да прате ток овакве операције. Поред тога они могу, чак и из удаљених места, да преко телефона кажу своје мишљење о операцији или, у тежим случајевима, да оператору даду и потребан савет.

ОВОГ МИНУТА -СВАКОГ МИНУТА

- Сваког минута на свету се произведе 160 тона цемента.
- Енглеска је највећи увозник меса на свету. Сваког минута она увезе 2.800 килограма разног меса.
- У САД се сваког минута обави 96.000 телефонских разговора.
- У свету се сваког минута произведе 45 сандука лимунова.
- За један минут кроз кинопроектор прође 30 метара филмске пантљике са око 1450 слика.
- Звук експлозије посматрање са даљине од 20.400 метара чује се тек по истеку једног минута.
- Сви путнички авиони на свету превезу по 75 путника за минут.
- Свемирске магдине крећу се брзином од 30.000 километара за минут.
- Сваког минута на светским тржиштима се прода 1.230 килограма какаоа.
- Точак аутомобила који се креће брзином од 80 километара на час окрене се сваког минута 650 пута.
- Кроз велику енглеску луку Ливерпул сваког минута прође, које извозом које увозом, разне робе у вредности од 2.000 фунти стерлинга.
- Сваког минута на свету се произведе просечно по 150 тона јечма.
- Француске фабрике гаса произведу сваког минута 5.000 кубних метара гаса.

Лавиринт

Како ће овај аутомобил најбрже стигн до гараже?

Да ли знате?

МАШИНА КОЈА ПУШИ

Док медицина релативно доста добро познаје утицај паре на пушаче и других са стојака дуванског дима који се могу исфилтрати или кондензовати, мало се што знало о утицају гасова који се развијају приликом сагоревања цигарете, пошто се није знала тачна количина развијеног гаса. Да би се то испитало, саграђена је машина која, имитирајући човекове покрете, пуши истовремено 4 цигарете, "удишући" два пута у минуту по 40 кубних сантиметара ваздуха кроз сваку цигарету. На овај начин машина је у стању да за осам часова рада "попуши" око 200 цигарета.

Анализа је показала да дим цигарете, поред азота из ваздуха, садржи просечно 7,7% угљен-диоксида, 0,9% угљен-моноксида и нешто (0,0019%) сумпорводоника. Поред тога откривени су и трагови ацетилена и неких сличних угљоводоника!

ИСПРАВКА БРЗИНЕ СВЕЛТОСТИ

На основу опита вршених помоћу најмодернијих техничких средстава, једна група америчких физичара тврди да досадашње мерење брзине светлости није било потпуно тачно. Досадашњим мерењима, наиме, брзина светлости била је утврђена на 316.000 километара у секунди. Међутим, како ова група физичара тврди, она је за 18 километара мања, то јест износи 298.000 километара у секунди.

НАЈСТАРИЈЕ ДРВО НА СВЕТУ

Најстарије дрво на свету, а вероватно и најстарији при мерак биљног и животињског света на земљи је чемпрес шапудтенео у Мексику. Он има 12 метара и 73 сантиметра у пречнику, а његова старост се цени на 6.200 година.

Оволику старост достижу само неке врсте дрвећа. Остало дрвеће је краћег века: хрст живи до 1.500 година, индиски кестен до 600.

АЛБУМИН ОД БАКАЛАРА

Неке норвешке фабрике за конзервирање рибе пронашле су начин да од отпадака бакалара добију чист албумин. За један килограм албумина потребно је око десет килограма отпадака од бакалара. Овако добијен албумин је веома јевтин и може успешно да надокнади беланчевине.

МАШИНА ЗА РАЗГОВОР СА СЛЕПИМА И ГЛУВИМА

Са глувима људима могућно је споразумети се писањем, али са човеком који је глув и слеп једину могућност споразумевања пружа Брајова азбука коју веома мали број људи познаје. Међутим, недавно је израђена машина за разговор са слепима и глувима. То је нека врста писаће машине која има дирке са словима по којима се куца, док преко посебне тастатуре знаци Брајове азбуке откуцавају одговарајућа слова на прете слепог и глувог лица.

АПАРАТ КОЈИ УПОЗОРАВА ПИЛОТА НА СМАЊЕЊЕ КИСЕОНИКА У КРВИ

Нови авиони за високе летове не могу се замислити без оксигенских апарата или коморе. Опасност од недовољне количине кисеоника на рочице је велика због тога што пилоти то не примете на време. Први знак смањења кисеоника у крвотоку је тај што пилот добија нарочиту сигурност у себе и што му све изгледа лепо и у реду. Ови знаци обично и преваре пилота. Недавно је пронађен апарат који аутоматски упозорава пилота на смањење кисеоника у крви. Апарат се састоји из једне мале сијалице причвршћене на ушној шкољци која емитује црвене и инфрацрвене зраке. Ова си

јалица осветљава једну малу фотоелектричну хелију. Кад количина кисеоника у крви падне испод нормале, аутоматски се пали тамноцрвена сијалица, која опомиње пилота да употреби оксигенску боцу.

ЛЕК ПРОТИВ МОРСКЕ БОЛЕСТИ

Познато је да многи људи, па чак и неки поморци, тешко подносе дуготрајна морска путовања и да оболевају од морске болести. Иста болест се јавља и приликом вожње авионом. Недавно је пронађен нови лек, такозвани драматини, који спречава и лечи морску болест. Довољно је узети једну пилулу драматина пре поласка авиона, па да путовање буде угодно. На дугим прекоокеанским путовањима треба узимати по пола таблете сваких осам часова.

ПТИЦЕ — ОПАСНОСТ ЗА АВИОНЕ

Птице су опасне за авионе као поледница за аутомобиле. После судара са птицама, мањи авиони морају одмах да слете због штете на крилима, док се код већих обично разбију заштитна стакла. Рачуна се да се у САД дешава просечно један овакав судар недељно.

Нарочито су опасне птице селице, јер оне лете у великим јатима и на истој висини као и путнички авиони.

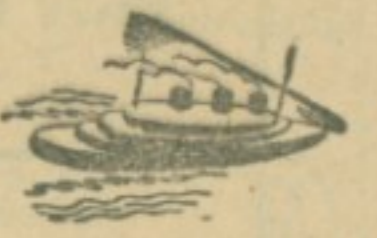
АНТИБИОТИЦИ СМАЊУЈУ ВИТАМИНЕ У ОРГАНИЗМУ?

Неколико познатих немачких и америчких научника тврде да лечење антибиотикима, као што су пеницилин, стрептомицин, ауреоминци и други, изазивају у организму извесне поремећаје. Неки од ових антибиотика, веле они научници, спречавају развој потребних цревних бактерија у организму, изазивају несташицу витамина "Б" и чешће поремећаје на слузокожи.

Јестели већ чилига...

...језик човека подноси температуру од 75 степени, а врхови прстију 50 степени Целзијусових — без штетних последица.

... прву трамвајску пругу поставио је 1842 године у Њујорку Француз Лубе.

...птица албатрос може, користећи ваздушне струје да лети неколико дана, а да при том ни једном не размахне крилима.

...таласи, које подигне велики прекоокеански брод шире се четири километра лево и десно од њега.

...кinesка азбука састоји се од 40.000 знакова. Међутим, на-

...мајмуни се, као и људи, углавном sluже десном руком. Међутим, горила и шимпанзо, који су најсличнији човеку, sluже се левом руком.

...род употребљава у обичном говору око 800 речи.

...кад ожеднли, двојгба камила може да попије 70 литара воде.

...најдужи железнички тунел на свету прокопан је кроз Валиске Алпе, на граници између Швајцарске и Италије. То је Симплонски тунел. Он је дугачак 19.731 метар.

...славни сликар и проналазач Леонардо да Винчи био је левак.

...морна је веома плодна риба. Она годишње снесе 9 до 25 милиона јаја.

...змија шарка, кад је затворена, одбија храну. Она, штавише, избади и ону храну коју је имала у желуцу. Од глади угине тек после шест месеци.

...цеваница је најчвршћа човечја кост. Ова може да издржи терет од 1800 килограма.

... сви не могу да се зноје. Кад на великој врућини пас исплази језик он то чини зато да би се лакше испарила сувишна вода из његовог организма.

Необична професија МАЈРОНА КИНЛИЈА

Мајрон Кинлија је један од најскромнијих грађана америчке варошице Хаустона. Па ипак, његово име је познато широм света, нарочито у оним крајевима где витки, челични торњеви већ издалека наговештавају да се ту из дубине земље даноноћно вади црно злато — нафта. Нема данас те петролејске компаније у чијој се картотеји не налази адреса тог човека, који се искључиво бави гашењем запаљених петролејских извора помоћу експлозива.

чине нафте требало је спасавати и ту је могао да помогне само Мајрон Кинлија, бивши радник на петролејским пољима у Тексасу.

Мајрон Кинлија одмах је пошао на нов задатак, носећи овога пута читаву опрему, коју је за неколико месеци детаљно испитивања сам био начинио: одело од азбеста, нарочите ципеле и рукавице, маску са кисеоником и штит од лезуре која се лако не топи. Четири дана касније стигао је на место пожара и убрзо ишчезао у огромном стубу дима. Пола сата касније одјекнула је страховита експлози-

ховита експлозија откинула му је леву руку. Три године касније, кад да је гасно велики пожар у Абдану, у Персији, изгубио је десну ногу до изнад колена.

Али бившег радника са петролејских поља у Тексасу то није нагнало да се одрекне своје професије. Он је и даље, без руке и ноге, обављао свој тешки посао, јер му се и душом и телом био посветио.

Без заменика

Данас Мајрон Кинлија има 55 година. Већ је настало време да ода бере човека који би га у послу заменио и наследио. Свестан тога, он је почео на то да мисли већ одавно. Досад је обучио многе људе гашењу петролејских извора, али кад год би се пружила прилика да на делу покажу шта су научили, храброст би их издала, и они би најопаснији део посла препустили своје учитељу.

Све досадашње пожаре Мајрон Кинлија угашио је помоћу експлозива. Он настоји да се што више приближи центру пожара, да намести сандук са експлозивом тачно где треба и да затим, пошто се претходно довољно удаљи, помоћу електричне жице изазове експлозију. Услед огромног ваздушног притиска који проузрокује експлозија, упаљена нафта престане да извире и пожар се такођећи сам од себе угаси.

Недавно, Мајрон Кинлија обавио је један такав посао и на француским петролејским пољима Лак, у подножју Пиринеја. Већ навежбан, он је савршено обавио и тај задатак и том приликом прославио свој велики јубилеј: гашење 250-ог пожара. Истог дана стигао му је каблограм из Вајоминга: "Специјални авион чека у Паризу стоп. Сместа долазите С. О. С."

И тако је "господар пламена" истог дана кренуо на свој 251. посао. На париском аеродрому окружили су га новинари. Али Кинлија није имао времена да даје дугачке изјаве. Попео се у авион и, пре него што ће затворити врата, одговорио је на питање када ће напустити своју опасну професију:

— Кад умрем! Или природном, или не природном смиру, свеједно!

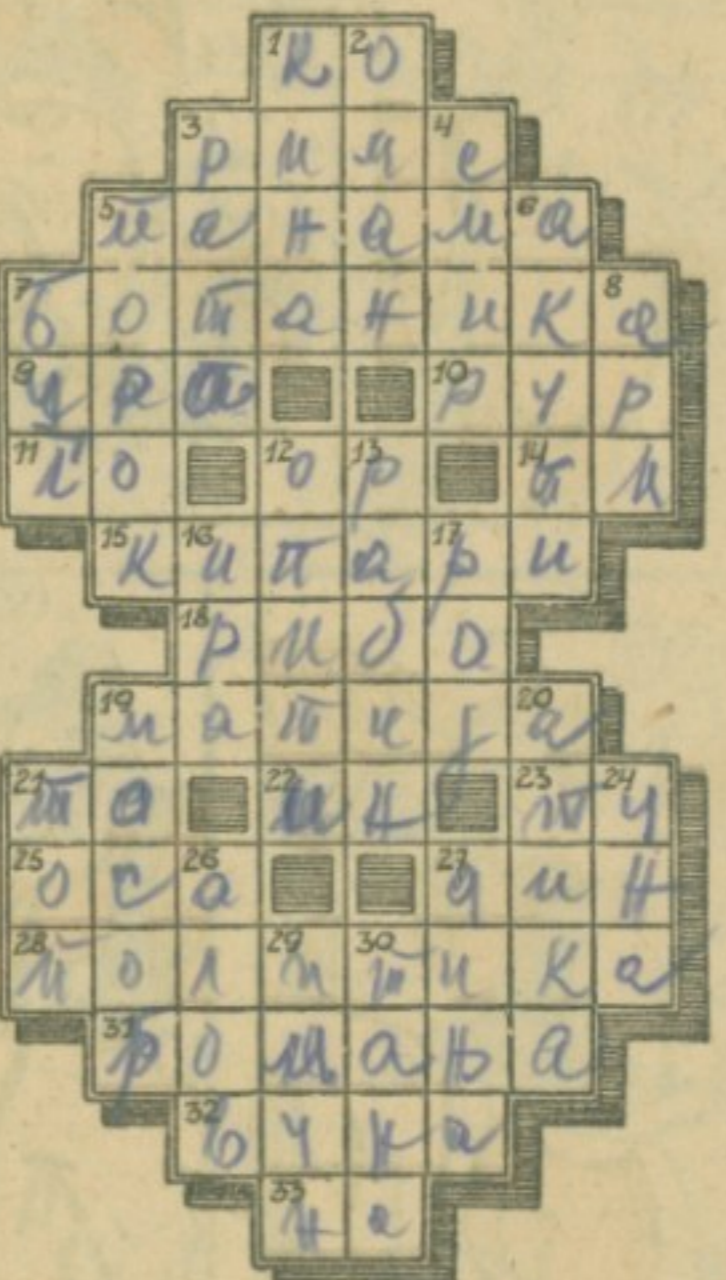
ја, а из дима, који се почео разилазити, појавио се "господар пламена". Мајрон Кинлија.

Отада су се дешавали још многи пожари на петролејским пољима, у различитим местима, и њих је увек гасио само Мајрон Кинлија из Тексаса. Што се тиче гашења, он је увек био срећне руке: успевао је да угази упаљени извор "од прве", па ипак није могао да избегне веће личне незгоде, па и несреће. Приликом гашења једног пожара на Борнеу стра

Водоравно:

- 1) упитна заменица; 3) слик (множина); 5) држава у Средњој Америци; 7) наука о биљкама; 9) час; 10) индустријска област у Западној Европи; 11) наг; 12) злато (француски); 14) лична заменица; 15) вајари; 18) француски филозоф и

- ни лист; 31) област у Италији; 32) сировина за израду штофова; 33) негатија.

Усправно:

- 1) држава у Азији; 2) област у Арабији; 3) отплата; 4) поглавар емирата; 5) мана; 6) врста акцента (множ.); 7) река у Пољској; 8) мера за површину (множ.); 12) експерименти; 13) језрејски свештеник; 16) стара месница тврђава; 17) пчелиње друштво; 19) планина код Сплита; 20) полуострво у Грчкој; 21) артиљеријско оружје; 24) притока Саве; 26) рибарска мрежа за ноћни лов; 27) воће са врежом.

РЕШЕЊЕ УКРШТЕНИХ РЕЧИ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

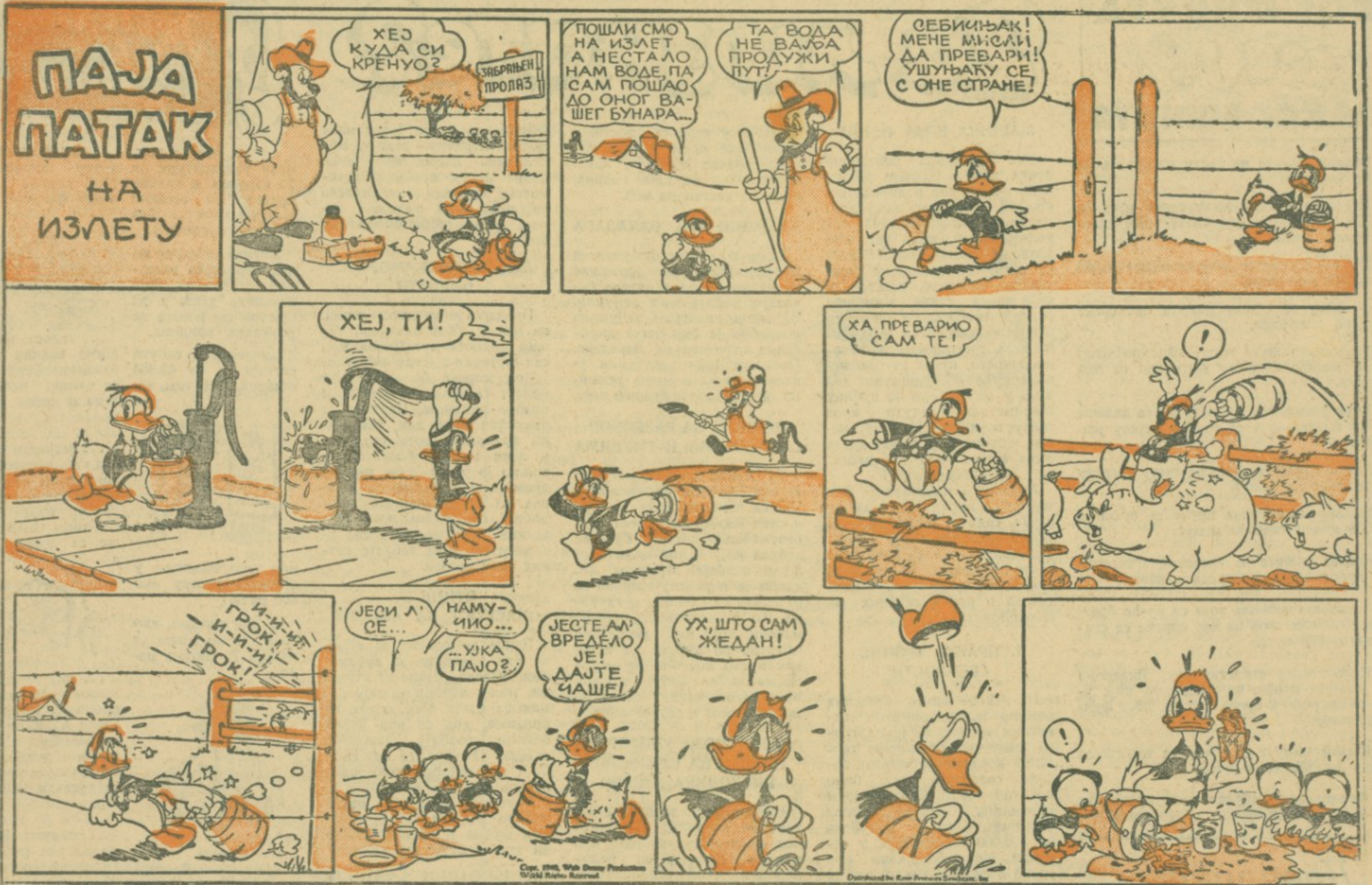
Водоравно:

- 1) Отело; 5) Атина; 9) перивој; 11) ем; 13) дабар; 14) Ра; 15) рем; 17) хап; 18) вал; 19) Асам; 21) Сава; 22) Арон; 24) срна; 25) лора; 26) Канн; 27) Лика; 29) млин; 31) ИНО; 32) Еро; 34) Аца; 35) ка; 36) епоха; 38) ат; 39) Арizonа; 41) радар; 42) Ласал.

Усправно:

- 1) опера; 2) еп; 3) лед; 4) орах; 5) аван; 6) тор; 7) еј; 8) Авала; 10) Ибар; 12) Месалина; 14) Раваница; 16) Мароко; 18) ванила; 20) мора; 21) стид; 23) на; 24) СК; 27) ликер; 28) ороз; 30) Натан; 32) Епир; 33) оход; 36) ера; 37) Ана; 39) ад; 40) ас.

психолог; 19) име воће селачког устанка у Хрватској; 21) показна заменица; 22) река у Аустрији; 23) овде; 25) осовина; 27) јединица мере за силу; 28) београдски днев-

НАСРАДИН ХОЏА ПРОДАЈЕ КРАВУ

ТЕКСТ И ЦРТЕЖИ БРАНИСЛАВА ЈОВАНОВИЋА

